

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

9/s (3) 2023

2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 5/9 (3)-2023

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси

Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодири Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:

Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com
Телеграм канал: https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

<i>Шарипов Шоҳруз Фахриддин ўғли</i> ХОРИЖИЙ МАМЛАКАТЛАРДА ХУСУСИЙЛАШТИРИШ СИЁСАТИ ТАРИХИ	9-14
<i>Хо'jamuratov Umarjon Rustamovich</i> O'ZBEKISTONDA QISHLOQ XO'JALIGINI RIVOJLANISH BOSQICHLARI.....	15-22
<i>Raxmanov Zafar Odilovich, Aloxunov Alisher Axmadjonovich</i> FARG'ONA VODIYSI YODGORLIKLARIDA ANIQLANGAN TAMG'ALI SOPOL IDISHLAR.....	23-26
<i>Mirhakimova Feruza Xoldorjon qizi</i> МАНМУДХО'JA ВЕНБУДИЙ УY МУЗЕYI ТАРИХИ	27-31
<i>Жабборова Ойдина Ихтиёржон қизи</i> XX АСРНИНГ 20-30 ЙИЛЛАРИДА МАҲАЛЛИЙ ТАРАҚҚИЙПАРВАРЛАР ТОМОНИДАН ИҚТИДОРЛИ ЁШЛАРНИ ГЕРМАНИЯГА ЎҚИШГА ЮБОРИЛИШНИНГ ТАШКИЛ ҚИЛИНИШИ.....	32-35

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

<i>Эшов Мансур Пулатович, Насырходжаева Дилафруз Сабитхановна</i> ЯШИЛ ИҚТИСОДИЁТ КОНЦЕПЦИЯСИ ВА УНИНГ ШАКЛЛАНИШ ХУСУСИЯТЛАРИ	36-43
<i>Шадманов Эркин Шеркулович</i> МЕТОДОЛОГИЯ ОЦЕНКИ ВЛИЯНИЯ ДЕТЕРМИНАНТ ПРЯМЫХ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ НА ЭКОНОМИЧЕСКИЙ РОСТ	44-52
<i>Асатуллаев Хуршид Сунатуллаевич</i> ДАВЛАТ ФИСКАЛ (БЮДЖЕТ-СОЛИҚ) СИЁСАТИНИНГ ИҚТИСОДИЙ ЎСИШ ВА БАНДЛИККА ТАЪСИРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ.....	53-60
<i>Кулибоев Азамат Шоназарович</i> ДАВЛАТ ТИББИЁТ ТАШКИЛОТЛАРИНИ БЮДЖЕТДАН МОЛИЯЛАШТИРИШ ЖАРАЁНИ ТАҲЛИЛИНИНГ НАЗАРИЙ-УСЛУБИЙ ЖИҲАТЛАРИ.....	61-68
<i>Razzaqova Durdon Adashboy qizi</i> IQTISODIYOTNI RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA BUXGALTERIYA DASTURINING AFZALLIKLARI VA KAMCHILIKLARI.....	69-76
<i>Muminova Elnorahon Abdulkarimovna, Uraimjonov Azizbek Raxmonjon o'g'li</i> YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISHDA QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARINING O'RNI	77-86
<i>Эргашев Отамурод Тоштемурович</i> КИЧИК БИЗНЕСНИ МОЛИЯ-КРЕДИТ МЕХАНИЗМЛАРИ ОРҚАЛИ ҚўЛЛАБ-ҚУВВАТЛАШ Йўналишлари.....	87-93
<i>Matyoqubova Dilfuza Olimboyevna, Qobulov Ozodbek O'ktamboy og'li</i> MINTAQALARDA GLOBAL OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGI VA QISHLOQ XO'JALIGINI RIVOJLANTIRISHDA TADQIQOTNING O'RNI	94-97
<i>Isaqova Zebo Murodovna</i> DAVLAT BOSHQARUVI TIZIMINI RIVOJLANTIRISHDA LOYIHA BOSHQARUVI STANDARTLARI INTEGRATSIYASI.....	98-104
<i>Улашов Алибой Рашид ўғли</i> ҚОЗОҒИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ИҚТИСОДИЁТИНИ РИВОЖЛАНИШИДА МИНТАҚАВИЙ ТАФОВУТЛАРНИНГ ЎРНИ	105-113

<i>Матюсупов Бунёд</i> АҚЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН ТУРИЗМ ДЕСТИНАЦИЯЛАРИ ВА ШАҲАРЛАРДА САМАРАЛИ ФОЙДАЛАНИШ	1114-123
<i>Мухитдинова Камола Алишеровна</i> ИҚТИСОДИЁТДА ИНВЕСТИЦИОН ФАОЛИЯТИ ВА УНИ БЕЛГИЛОВЧИ ОМИЛЛАР	124-131
<i>Ҳакимов Ҳакимжон</i> ДАВЛАТ ҚИММАТЛИ ҚОҒОЗЛАРИ БЎЙИЧА ДАРОМАДЛИЛИК ЭГРИ ЧИЗИҒИНИНГ ШАКЛЛАНИШ ХУСУСИЯТЛАРИ	132-141
<i>Achilova Ramziya A'zamovna</i> ISHCHI KUCHI VA UNING BANDLIGI	142-149
<i>Nasriddinova Dildora Shukrullayevna</i> OLIY TA'LIM XIZMATLARI BOZORIDA MARKETING TADQIQOTLARINI TAKOMILLASHTIRISH VA MODELLARINI YARATISH	150-157
09.00.00 - ФАЛСАФА ФАНЛАРИ	
<i>Хайридинов Аббосхон Анварович</i> YOSHLAR ORASIDA MAFKURAVIY TAHDIDLARNI OLDINI OLIHDA HUQUQ TARTIBOT ORGANLARINING VAZIFALARI	158-162
<i>Jurayev Alisher Tulqinboyevich</i> TA'LIMGA OID DAVLAT SIYOSATINI AMALGA OSHIRISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLARNING IJTIMOY AHAMIYATI	163-170
<i>Бекбаев Рауф Рустамович</i> ТРАДИЦИОНАЛИЗМ В ФИЛОСОФИИ КОНФУЦИАНСТВА.....	171-176
<i>Qayumova Aziza Toshmuradovna</i> IBN XALDUNNING SOSIOLOGIK QARASHLARINI O'RGANISHNING METODOLOGIK JIHATLARI.....	177-183
<i>Shokirov Mubin Rustamovich</i> MILLIY O'ZLIKNI ANGLASHDA TARIXIY TAFAKKUR MADANIYATINING O'RNI VA AHAMIYATI.....	184-188
<i>Нуруллаева Зулхумор Сидаматовна</i> МАҚОМ САНЪАТИ БАДИИЙ-ЭСТЕТИК ХУСУСИЯТЛАРИНИНГ ФАЛСАФИЙ ТАҲЛИЛИ	189-193
<i>Наврўзова Гулчеҳра Нигматовна</i> “ҲУШ ДАР ДАМ” МОҲИЯТИ: МЕТАФИЗИК ТАҲЛИЛ	194-199
<i>O'razov Bobir Baxtiyorovich</i> IJTIMOIY DAVLATNING NAZARIY VA METODOLOGIK ASOSLARI: VUJUDGA KELISH SHARTLARI, BELGILARI VA FUNKSIYALARI	200-204
10.00.00 - ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ	
<i>Xolmatova Malika Ibadullayevna</i> AD'JEKTIVLI IDIOMALAR: QO'LLANILISHI, KELIB CHIQISHI VA MADANIY AHAMIYATI TAHLILI.....	205-209

<i>Olga Filippova</i> CLUSTER IMPLEMENTATION OF FUNCTIONS OF REDUNDANCY MEANS.....	210-222
<i>Эргашева Асаль Эркиновна</i> СПЕЦИФИКА РИТМИЧЕСКОЙ ОРГАНИЗАЦИИ ПРОЗЫ МАРИНЫ ЦВЕТАЕВОЙ	223-226
<i>Xaitova Gulhayo Tovasharovna</i> TILSHUNOSLIKDA “YAQIN – UZOQ” OPPOZITSIYASINING CHOG‘ISHTIRMA TADQIQI MASALASI (ingliz va o‘zbek tillari misolida)	227-231
<i>Rustamova Dilrabo</i> ATAMALAR LUG‘ATIDA LUG‘AT MAQOLASINING TUZILISHI.....	232-241
<i>Кдырбаева Бахытгуль Кеунимжаевна</i> ПАРНЫЕ СЛОВА В КАРАКАЛПАКСКОМ ЯЗЫКЕ: ОБЗОР ОСНОВНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ.....	242-248
<i>Fayziyeva Aziza Anvarovna, Sadirova Sitara Sobirovna</i> TARJIMA MUAMMOLARINI YECHISH STRATEGIYALARI	249-253
<i>Alaudinova Dilnoza Rustam qizi</i> FRAZEOLOGIK (TURG‘UN) BIRIKMALAR VA ULARNI TARJIMA QILISH USULLARI	254-260
<i>Erdonova Muxlisa Hoshim qizi</i> ORNITONIM KOMPONENTLI MAQOLLARNING LINGVISTIK TADQIQI.....	261-265
12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР	
<i>Zaripov Mirzali Miraliyevich</i> KORRUPTSIYA MUAMMOLARINING SABABLARI VA YECHIMLARI	266-270
13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ	
<i>Yuldashev Mengali Ziyaduloyevich</i> BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QITUVCHILARIDA MUSTAQIL ISHLASH KOMPITENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH.....	271-276
<i>Yarkinay Nurumbekova Anarmatovna</i> INNOVATSION YONDASHUV ASOSIDA MURABBIYLIK KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISH PEDAGOGIK ZARURAT.....	277-284
<i>Sadullayev Dilmurod Baxtiyor o‘g‘li</i> INNOVATSIYA BOSHQARUV ASOSIDA BOSHQARUV XODRLARINI TAYYORLASH SIFATINI OSHIRISH OMILLARI	285-290
<i>Xudayqulova Zarifa Ummatqulovna</i> BO‘LAJAK PEDAGOGLARNI AKSIOLOGIK YONDASHUVLAR ASOSIDA MA‘NAVIY-MA‘RIFIY FAOLIYATGA TAYYORLASH IMKONIYATLARINI TAKOMILLASHTIRISH	291-301
<i>Бекчанова Солиха Давлатназаровна</i> ТИББИЁТ ОЛИЙ ТАЛИМ МУАССАСАЛАРИ ТАЛАБАЛАРИДА ДИВЕРГЕНТ ТАФАККУРНИ РИВИЖОЛАНТИРИШНИНГ ПЕДАГОГИК ИМКОНИАТЛАРИ	302-307
<i>Xasanova Gulsanam Xusanovna</i> MAGISTRATURA TALABALARING TASHKILY-BOSHQARUV KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK MODEL I	308-314
<i>Allanazarov Qo‘ldosh Olimovich</i> TALABALARNING TANLAGAN KASBIY FAOLIYATI VA IJODIY QOBILIYATLARINI INTERFAOL METODLAR ORQALI RIVOJLANTIRISH	315-319

<i>Umarov Nurbek Irkinovich</i> KVEST TEXNOLOGIYASINI TA'LIM JARAYONIDA QO'LLASH ASOSLARI	320-324
<i>Буранова Мадина Уктамовна</i> ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТРАДИЦИОННОГО И НЕТРАДИЦИОННОГО ВИДОВ ЧТЕНИЯ В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ	325-330
<i>Зияева Хушнудабону Илхомжон кизи</i> ПУТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ТЕХНОЛОГИЙ ФОРМИРОВАНИЯ РЕЧЕВЫХ НАВЫКОВ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ РУССКОГО ЯЗЫКА	331-339
<i>Toshpulatova Dilraboixon Sobirjonovna</i> BIOLOGIYA FANINI O'QITISH JARAYONIDA O'QUVCHILARNING KREATIV QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISH	340-346
<i>Madaminova Nargiza Zuxridinovna</i> YOSHLAR MA'NAVIY MADANIYATINI YUKSALTIRISHDA IJTIMOIY FANLARNING AHAMIYATI	347-351
<i>Shomurzayeva Nasiba Xoshimovna</i> PIYODA YURISH SAYOHATLARNI TALABALAR O'RTASIDA OMMALASHTIRISH	352-356
<i>Xoliyorov Murod Shavkatovich</i> O'QUVCHI YOSHLARDA IJTIMOIY MOTIVLARNI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHARTLARI.....	357-362
<i>Хамроқулова Дилнавоз</i> БОЛАЛАРДА ТАБИАТГА ДОИР ТАСАВВУР ВА ТУШУНЧАЛАРНИ ШАКЛЛАНИШИ....	363-366
<i>Tursunova Shaxzoda Baxromovna</i> TEXNOLOGIYA TA'LIMI O'QITUVCHILARINING IJODKORLIK QOBILIYATI VA BOSHQARUV MAHORATINI RIVOJLANTIRISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLAR.....	367-373
<i>Usmonov Abdurashid Norbo'tayevich</i> O'QUVCHILARDA DEVIANT XULQ SHAKLLARINING NAMOYON BO'LISHI VA TAHLILI	374-380
<i>Ўтанов Ўткир</i> ЎЗБЕКИСТОНДА ЎҚИТУВЧИ МАЪНАВИЙ ҚИЁФАСИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ КОНЦЕПТУАЛ АСОСЛАРИ	381-387
<i>Kuchkarov Bahodir Tashmurodovich</i> BO'LAJAK HARBIY OFITSERLARDA UMUMMADANIY KOMPETENTLIKNI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK OMILLARI	388-392

Alaudinova Dilnoza Rustam qizi
Termiz davlat universiteti, Xorijiy
filologiya fakulteti v.b. dotsenti, (PhD)

FRAZEOLIGIK (TURG'UN) BIRIKMALAR VA ULARNI TARJIMA QILISH USULLARI

Annotatsiya. Ushbu maqolada frazeologik birliklar va ularning tarjima qilish usullari haqida so'z boradi. Frazeologik birliklar yoki frazema – bu ikki yoki undan ortiq so'zdan tashkil topgan, ma'noviy jihatdan o'zaro bog'liq so'z birikmasi yoki gapga teng keladigan, yaxlitligicha ko'chma ma'noda qo'llanadigan va bo'linmaydigan, barqaror (turg'un) bog'lanmalarning umumiy nomi.

Kalit so'zlar: frazeologiya, birlik, turgun birikma, bog'lama, mantiq.

Alaudinova Dilnoza Rustam kizi
Termiz State University, Faculty of
Foreign Philology, associate professor, (PhD)

PHRASEOLOGICAL (FIXED) COMPOUNDS AND METHODS OF THEIR TRANSLATION

Abstract. This article talks about phraseological compounds and their translation methods. Phraseological units or phrasemes are the general name of stable (stable) connections consisting of two or more words, which are semantically related to each other and equal to a sentence, which are used in a figurative sense as a whole and are not divided.

Key words: phraseology, unity, stable combination, connection, logic.

Алаудинова Дильноза Рустам кизи
Термезский государственный университет,
факультет зарубежной филологии и.о. доцент, (PhD)

ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИЕ (УСТОЯВШИЕСЯ) СОЕДИНЕНИЯ И СПОСОБЫ ИХ ПЕРЕВОДА

Аннотация. В данной статье говорится о фразеологических соединениях и способах их перевода. Фразеологические единицы или фраземы – это общее название устойчивых (устойчивых) связей, состоящих из двух и более слов, семантически связанных друг с другом и равных предложению, которые употребляются в переносном смысле целиком и не разделяются.

Ключевые слова: фразеология, единство, устойчивое сочетание, связь, логика.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V3SI9Y2023N37>

Frazeologik birliklar shaklan o'zlariga o'xshash sintaktik tuzilmalardan farqli ravishda, nutqda so'zlarni erkin tanlash, almashtirish yo'li bilan yuzaga kelmaydi, balki ma'no va muayyan leksik-grammatik tarkibli, avvaldan tayyor material sifatida qullanadi, ya'ni frazeologik birliklar tarkibidan biror qismni chiqarib tashlash, tushirib qoldirish mumkinemas: anqoning urug'i, arpasini xom urmoq, chuchvarani xom sanamoq, terisiga sig'may ketmoq, kapalagi uchmoq, kungli joyiga tushmoq, qo'li ochiq, qulog'i og'ir va boshqa

Frazeologik birliklar tarixiy qo'llanish me'yorlariga, usullariga ega bo'lib, ularning

ma'nolari muayyan nutqiy jarayonda oydinlashadi. Frazeologik birliklarning quyidagi turlari farqlanadi:

- **frazeologik chatishma (*phraseological fusion*)** – frazemaning ma'nosi uning tarkibidagi so'zlarning ma'nosiga bog'liq bo'lmaydi, frazemadan anglashilgan ko'chma ma'no uning tarkibidagi so'zlarning ma'nosi bilan izohlanmaydi: *to beat about the bush – gapni aylantirmoq; to'nini teskari kiyimoq, oyog'ini qo'liga olib chopmoq, boshini olib chiqib ketmoq* va boshqalar;

- **frazeologik butunlik (birlashma) (*phraseological unities*)** - frazemaning ma'nosi uning tarkibidagi so'zlarning ma'nolari asosida izohlanadi, shu ma'nolar asosida umumlashtiruvchi ko'chma ma'no ifoda qilinadi (ko'pincha bunday birlashmalarning o'z ma'nosida qo'llanadigan variantlari ham mavjud bo'ladi): *to stick (stand) to one's guns – oyoq tirab turib olmoq, to know the way the wind is blowing – gapning nimadiligini fahmlamoq; yog' tushsa yalagudek, yeng shimarmoq, xamirdan qil sug'urgandek, to'ydan oldin nog'ora chalmoq* va boshqalar;

- **frazeologik qo'shilma (*phraseological combinations*)** – bunda frazemalar tarkibidagi bir so'z ko'chma ma'noda qo'llanadi, boshqasi esa o'z lug'aviy ma'nosini saqlaydi: *small hours – tong sahar, black frost – qora sovuq; gapning tuzi, qo'li gul, ishtahasi ochildi* va boshqalar.

Turg'un (frazeologik) birikmalar bir muncha barqaror leksik birlik hosil qilgan bo'ladi. Ularning ma'nosi tarkibidagi komponentlarning alohida ma'nolaridan emas, balki yaxlit birikmaning ma'nosidan kelib chiqadi, masalan:

it's high time – vaqt allaqchon bo'lgan (“yuqori vaqt” emas)

take your time – shoshilmang (“vaqtingni ol” emas)

help yourself – olib o'tiring (“o'zingga yordam qil” emas)

Komponentlarining ma'no munosabati darajasi nuqtai nazaridan frazeologik birliklar ikkiga ya'ni *ko'chma ma'noli* va *lug'aviy ma'noli* birikmalarga ajraladi.

Lug'aviy ma'noli frazeologizmlar frazeologik birliklar deb ham ataladi. Ularni tashkil etuvchi elementlar o'z lug'aviy ma'nolarini birikmada ham saqlab qolgan bo'ladi.

Bu holat esa shundan guvohlik beradiki, frazeologik birliklar ham hamisha qotib qolgan turg'un birikma bo'lmasligi mumkin:

to achieve results – natijaga erishmoq

to accomplish results – natijaga erishmoq

Ammo ko'pchilik hollarda ular turg'un so'z birikmasi hisoblanadi:

pay attention – (o'z) e'tiborini qaratmoq

(to'lamoq emas) draw (smb's) attention –

(birovning) e'tiborini tortmoq

Lug'aviy ma'noli frazeologizmlarning tarjimasini ikki usulda amalga oshiriladi:

1) Bitta so'z bilan tarjima qilinadigan asosida ot so'z turkumidagi so'z qatnashganinglizcha turg'un birikmalar:

to take a nap mizg'imoq

to put an end to smth. tugatmoq

(nuqta qo'yimoq).on behalf of nomidan

on the basis of asosida

for the sake of haqqi

2) muqobilli birikmalar bilan (mutloq va nisbiy):

a) mutloq muqobillar:

to hit the target –

mo'ljalga urmoq golden

share – oltin aktsiya

to play with fire – olov

bilan o'ynashmoq the root of the

trouble – tashvishning ildizi

b) nisbiy muqobillar.

to take into account – e'tiborga olmoq

Frazeologik birliklar (birikmalar) ingliz tilining ajralmas bo'lagi bo'lib, ularni bilish –muqobil tarjima yaratishning garovidir.

Quyida lug'aviy ma'noli frazeologiyalarga mansub predlogli tez-tez qo'llaniluvchiturg'un so'z birikmalarining qisqa ro'yxatini berib o'tamiz:

in accordance with	- ga muvofiq tarzda
on account of	- hisobiga
in addition to	- ga qo'shimcha tarzda
at any rate	- har holda
on behalf of	- nomidan
on the basis of	- asosida
for the benefit of	- ning foydasiga
by and large	- to'lig'ich

Ingliz tilidagi bir nechta o'xshash so'z birikmalari tarkibida artiklning yo'qligi yoki predloglarning almashib ishlatilishi tufayli chalkashtiriladi. Quyidagi juftliklarga e'tiborni qarating:

in case of	- sodir bo'lganda
in the case of	- -ga kelsak
in (the) face of	- mavjudligida
on the face of	- -ga qaraganda, aftidan
in favour of	- ning foydasiga
in favour with	- -ni ma'qullab
for fear of	- bo'lmasligi uchun
in fear of	- dan qo'rqib
by the name of	-

nomidagi

Frazeologik birliklarning komponentlari orasidagi bog'liqlik qay darajada bo'lmasin, tarjimada bosh qoida tarjima tili normalariga rioya qilish bo'lishi lozim, ya'ni tarjimada harf xo'rlikka yo'l qo'yimaslik va tarjima tilidagi so'z birikmalari qoidasini buzmasligimiz kerak.

Ko'chma ma'noli frazeologizmlar, yoki frazeologik birliklar *idiomalar* nomi bilan mashhur. Idioma – bu turg'un birikma (nutq birligi) bo'lib, uning ma'nosi tarkibidagi komponentlarining ma'nolaridan emas, balki birikmaning umumiy ma'nosidan kelib chiqadi.

Ingliz tilida ham boshqa tillardagi kabi ko'p sonli idiomalar ishlatiladi. Idiomalarning komponentlari o'zlarining dastlabki lug'aviy ma'nolarini yo'qotgan bo'lib, idiomaning ma'nosi alohida komponentlarning ma'nosidan kelib chiqmaydi:

through thick and thin - nima
bo'lsa ham tooth and nail - tish tirnog'i
 bilan kirishmoq
it's raining cats and dogs -
yomg'ir chelaklab quymoqda to be caught red-
handed - jinoyat ustida qo'lga
 olinmoq

Ingliz idiomatik birliklarini tarjima qilishda rus va o'zbek tillarida ularning muqobillaridan foydalaniladi. Ular quyidagi usullarda ifodalanishi mumkin:

1) **Mutloq muqobillar** bilan. Tuzilishi, semantikasi va obrazliligi jihatidan adekvat tarzda mos birlik uchraganda:

to bring oil to fire – *alangaga yog'*
quymoqto play with fire – *olov bilan*
o'ynashmoq
Cold War – *sovuq urush*

2) **Nisbiy muqobillar** bilan. Agar o'zbek tilida ingliz tilidagi idiomalarning ma'nosini saqlashda bir qancha farqlar mavjud bo'lsa nisbiy muqobillardan foydalaniladi:

sword of Damocles – *Demoklov qilichi*
to show one's teeth – *to'ng'illamoq, jerkib javob*
bermoqto start business from scratch – *ishni noldan boshlamoq*
whip-and-carrot policy – *zo'rovonlik va yog'lamachilik*
siyosatias busy as a bee – *chumolidek mehnatsevar*
a fly in the ointment – *oshdagi pashsha*

3) **Frazeologik analoglar** deb ataluvchi mutlaqo boshqacha leksik vositalar bilan. Frazeologik analoglar – bu ma'no jihatdan adekvat, lekin tuzilishi va obrazliligi jihatdan qisman yoki to'liq farq qiluvchi birliklar:

a) *maqollar* tarjimasida:
East or West
home is best O'z uying
o'lan to'shaging
Make hay while
the sun shines. Temirni
qizig'ida bos

*You can't eat your
cake and have itlkki oyoqni
bir etikka tiqmoq*

*A bird in the hand is worth two
in the bush. Uzoqdagi xashakdan
yaqindagi somon yaxshi*

b) ko'chma ma'noli *birikmalar* tarjimasida:
*to make a mountain out of a molehill -
pashshadan fil yasamoq by hook or by crook - nima
qilib bo'lsa ham*

*to hit the nail on the head - mo'ljalga urmoq
to beat about the bush - gapni aylantirmoq
it is raining cats and dogs - chelaklab yomg'ir quymoq.*

4) **Tasviriy tarjima** bilan. O'zbek tilida muvofiq muqobil yoki analog mavjud bo'lmaganda tasviriy tarjimadan foydalaniladi:

*to show the white feather - ichidan zil ketti ("oq patini ko'rsatmoq" deb
tarjima qilsak o'zbek kitobxoniga hech narsa anglatmaydi) to have a skeleton in the
cupboard (closet) - shaxsiy yoki oilaviy siri bo'lmoq.*

*cross the floor of the house - bir partiyadan boshqa
partiyaga o'tib ketoq. a bitter pill to swallow - dard ustiga chipqon
bo'lmoq*

5) **Antonimik tarjima.** Bu usulda inkor shakldagi jumla tarjimada darak shakl bilan vaaksincha ifodalanadi:

*don't count your chichkens before they are hatched - jo'jani
kuzda sanaymiz. keep one's head - gangib
qolmaslik*

*keep one's head above water - qarzga botmaslik
keep one's pecker up - ruhiyatni cho'ktirmaslik
hold cheap - qadriga yetmaslik*

6) **Kalkalash usuli.** Bu usul boshqa tur tarjim usullari bilan tarjima qilinmaydigan birliklarni ifodalashda ishlatiladi:

*the moon is not seen when the sun shines - oy ko'rinmas quyosh bo'lganda
to call things by their true names - har narsani o'z nomi bilan atamoq*

Yuqorida keltirilgan inglizcha misollar barcha sohalarda xosdir. Shubhasiz, barcha kasb sohalari ko'plab o'z idiomalariga ega. Sohaga doir idiomalarning ma'nosini ifodalashda ham *tasviriy tarjimadan* foydalaniladi. Misol uchun, *moliya va biznes sohasiga* quyidagi kabi frazeologizmlar xosdir:

*creeping takeover aktsiyalar paketi nazoratiga erishguncha yetarlicha
miqdordagi aktsiyalarni individual
aktsiyadorlardan bosqichma bosqich sotib
olish*

tape dancing (US) aktsiyalar narxida nayrang ishlatish metodi, bunda broker

o'z ulushini ham qo'shib narxlaydi.

triple witching hour *shartnomalarning muddati tugaydigan yilning 4*
jumasidan
biri

Ba'zan frazeologik birliklar oddiy so'z birikmalariga tamoman mos keladi, shuning uchun tarjimon kontekstda ularning ma'nosini to'g'ri anglashda va adekvat tarjima yaratishda juda ziyrak bo'lishi talab etiladi:

to sit on the fence panjara ustida o'tirmoq, shuningdek,
kutib qolmoq red tape qizil tasma, shuningdek, buyruqbozlik
yellow pages sariq sahifalar,
shuningdek, tashkilotlar haqida ma'lumotlar
keltirilgan telefon ko'rsatmalari kitobchasidagi sariq
sahifalar
red herring dudlangan baliq,
shuningdek chalg'ituvchi harakatlar (to draw a red
herring across the path –e'tiborni chalg'itmoq)

Frazeologiya mavzusi yuzasidan yana shuni ta'kidlab o'tish joizki, ba'zida tarjimon *o'ziga xos milliy idiomalar* tarjimasiga duch keladi.

Milliy idiomalarni soz'ma-so'z tarjima qilish faqat tarjima tilida ham uning ma'nosi ma'lum va mashhur bo'lganda yuz beradi xolos. Lekin ko'p hollarda milliy xususiyatga ega iboralarni tarjima tiliga so'zma-so'z o'tkazishning imkoni yo'q, masalan, *to carry coal to Newcastle* – Nyukaslga ko'mir ko'tarib bormoq (*Nyukasl–Angliyaning ko'mir sanoati markazi*). Bu ibora o'zbek tilida unga muqobil bo'la oladigan *o'rmonga o'tib bilan bormoq* iborasi bilan tarjima qilinishi maqsadga muvofiq.

Qolgan holatlarda tarjimada neytral yoki og'zaki (uslubiga qarab) muqobilini izlashga to'g'ri keladi hamda o'zbek va rus tilidagi milliy bo'yoqdor birikmalardan chetlanish lozim. Yuqoridagi ko'mir bilan bog'liq bo'lgan misol tarjimasini uchun rus tilidagi “*ездить в Тулу с освоем самоваром*” iborasini qo'llash maqsadga muvofiq emas.

O'ziga xos milliy idiomalar oddiy neytral leksika shaklida ham iboralar shaklida ham tarjima qilinishi mumkin:

to be from Missouri – har narsa ishonchsizlik bilan
qaramoqto grin like a Cheshire cat – og'zi qulog'ida bo'lib kulmoq
he will not set the Thames on fire –u osmondagi oyni olib berolmaydi

Demak, yuqoridagi fikrlardan shu xulosaga kelishimiz mumkinki, idiomatik birliklarning semantikasi murakkab xususiyatga ega. Tarjimonning ularga mos ekvivalent topishiga ta'sir qiladigan 5 ta jihat mavjud. Ular 1) so'zlarning ko'chma ma'noda ishlatilishi,

2) yaxlit ma'no kasb etishi, 3) emotsional xususiyati, 4) uslubiy va 5) milliy bo'yoqdorligi. Ko'chma ma'no idiomatik birlik semantikasining eng asosiy xususiyatidir. Masalan:

red tape – buyruqbozlik;
to kick the bucket – o'lib qolmoq;
to was dirty linen in public – oilaviy sirni dasturxon qilmoq

Adabiyotlar/Literatura/ References:

1. qizi, A. D. R. . (2022). Pedagogical Model of Developing Oral Speech Competencies in Future English Language Learners. *International Journal of Development and Public Policy*, 2(3), 73–76.
2. Алаудинова, Дилноза. 2022. «Теоретический подход к компетенции устного общения». *Общество и инновации* 3 (3/S):147-51. <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol3-iss3/S-pp147-151>.
3. Alaudinova D. R., Mamatqulova N. X., Erdonova M. H. USE OF PHRASAL VERBS IN TESTS ON MEDICAL DISCIPLINES //ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ НАУКИ И ОБЩЕСТВА: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ. – 2019. – С. 106-107.
4. Alaudinova D. R., Mamatqulova N. X., Erdonova M. H. USE OF PHRASAL VERBS IN TESTS ON MEDICAL DISCIPLINES //ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ НАУКИ И ОБЩЕСТВА: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ. – 2019. – С. 106-107.
5. Alaudinova D. R., Mamatqulova N. X., Erdonova M. H. USE OF PHRASAL VERBS IN TESTS ON MEDICAL DISCIPLINES //ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ НАУКИ И ОБЩЕСТВА: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ. – 2019. – С. 106-107.
6. qizi, A. D. R. . (2022). Pedagogical Model of Developing Oral Speech Competencies in Future English Language Learners. *International Journal of Development and Public Policy*, 2(3), 73–76.
7. qizi, A. D. R. . (2022). Pedagogical Model of Developing Oral Speech Competencies in Future English Language Learners. *International Journal of Development and Public Policy*, 2(3), 73–76.
8. qizi, A. D. R. . (2022). Pedagogical Model of Developing Oral Speech Competencies in Future English Language Learners. *International Journal of Development and Public Policy*, 2(3), 73–76.
9. qizi, A. D. R. . (2022). Pedagogical Model of Developing Oral Speech Competencies in Future English Language Learners. *International Journal of Development and Public Policy*, 2(3), 73–76.
10. qizi, A. D. R. . (2022). Pedagogical Model of Developing Oral Speech Competencies in Future English Language Learners. *International Journal of Development and Public Policy*, 2(3), 73–76.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 5/9 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).